

Съдържание

Първа глава

Иван Костов като финансов министър

1. БКП, разрухата и съпровождащите митове..... 7
2. Аферите в началото на 90-те –
прелюдия към грабежа в края им..... 42
„Нефтохим“ и заемът на Световната банка 42
Аферата „Сапио“ 54
Югоембаргото и „Булс“ ООД..... 63
Безмитните магазини 68
3. Правителството на Филип Димитров
и „битката с комунистите“ 101
4. Мафията трупа сили 233
Библиографски бележки към първа глава 256

Втора глава

„Безпартийният“, който оглави СДС

1. Бандата на Костов..... 269
Йордан Соколов 277
Васил Гоцев 282
Асен Агов 288
Евгений Бакърджиев 311
Петър Стоянов 316
Марио Тагарински 330

2. Седмата конференция на СДС (април 1995 г.) избира главатар	337
3. БСП краде най-добре.....	354
Нефтохим и далаверата „Зърно срещу петрол“	355
Масовата приватизация.....	370
4. Западът залага на Костов. Москва – също	385
Библиографски бележки към втора глава	440

Първа глава

Иван Костов като финансов министър

1. БКП, разрухата и съпровождащите митове

Правителството на Димитър Попов, в което Иван Костов е финансов министър, заварва катастрофална ситуация в икономиката и финансите на страната. Един от демиурзите на Иван Костов – Андрей Луканов – има огромна вина за това състояние. Но най-голямата глупост е да се твърди, че това е дело само на двете правителства на Андрей Луканов. Истината е, че цялата стопанска, инвестиционна, кредитна и дългова политика на БКП през годините на тоталитарния режим води до тези резултати. Най-големият мит за комунистическа България е настоящето, безсрамно и с известен пропаганден успех натрапване на мнението, че на 10 ноември 1989 г. сме загубили една процъфтяваща и просперираща, със завидно място в СИВ благоденстваща държава. Но не само това – съпровождащата митология настоява, че сме имали много добро място в търговията на европейския континент, а по определени производства сме били водещи в света. Мога да обясня защо се раждат тези абсолютни глупости, но не мога да разбера защо все още има хора, които им вярват. Нищо от тези митове не се потвърждава от фактите и архивните документи. Нищо! Диктатурата на БКП, на неграмотния Тодор Живков и другарите каскетаджии доведе страната до пълна икономическа катастрофа, а с великата криминална революция, която същите тези хора и техните наследници подготвиха и осъществиха, беше предпоставено продължаването на нищетата и във времената след 10 ноември 1989 г.

Приложение № 2

БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА

СПРАВКА

за разчетените плащания на страната
в несocialистическа валута
за погашения на кредити от чужбина и за лихви
през 1988, 1989 и 1990 година

1. Разчетените погашения на основния дълг (главницата) по кредитите от чужбина на страната до края на деветата петилетка са следните:

1988 година	1 900 млн. вал. лева;
1989 година	2 100 млн. вал. лева;
1990 година	1 950 млн. вал. лева;

или общо до края на петилетката 5 950 млн. вал. лева.

2. Разчетените плащания на страната за лихви по кредитите от чужбина за същия период са:

1988 година	440 млн. вал. лева;
1989 година	440 млн. вал. лева;
1990 година	420 млн. вал. лева;

или общо до края на петилетката 1 300 млн. вал. лева.

ДЛЯ, 100

13 януари 1987 г.
на Иван Тодоров и Иван Костов
по № 15-1084

- 2 -

3. Разчетените плащания на страната общо и за основния дълг, и за лихви, по кредитите от чужбина до края на деветата петилетка, съответно, са следните:

1988 година	2 340 млн. вал. лева;
1989 година	2 540 млн. вал. лева;
1990 година	2 300 млн. вал. лева;

или общо до края на петилетката 7 250 млн. вал. лева.

4. Споменатите разчети зависят от редица предпоставки, които са взети пред вид при тяхното разработване, ния - съществени от които са следните:

а) към 31 декември 1986 година за 1987 година са били насрочени ("падежиран") плащания за основния дълг (главницата) за около 1 570 млн. вал. лева;

б) през първите пет месеца на 1987 година фактически са били платени погашения по основния дълг в размер на 1 451,6 млн. вал. лева;

в) общата сума на задълженията на страната в несocialистическа валута а края на 1987 година, т.е. непосредствено преди разглежания период 1988 - 1990 год., се възлезе на около 6 000 млн. вал. лева;

г) през 1988 год. общите задължения ще се увеличат с 400 млн. вал. лева; през 1989 год. - ще се намалат с 350 млн. вал. лева и през 1990 година също ще се намалат с 1 050 млн. вал. лева; или общо от 1988 до 1990 год

- 3 -

д) следният процент на плащаните лихви по кредитите от чужбина, които се определят от международните валутно-кредитни пазари, ще бъде около сегашното си равнище на сто.

5. При положение, че промените на международните валутно-кредитни пазари доведат до увеличаване на плащания на страната ни следен лихвен процент по кредитите от чужбина + 8 на сто на сто, то разчетените плащания само за лихви ще бъдат съответно по - големи:

1988 година	550 млн. вал. лева;
1989 година	550 млн. вал. лева;
1990 година	530 млн. вал. лева;

или общо до края на петилетката 1 630 млн. вал. лева.

В този случай и общите плащания за основния дълг (главницата) и за лихвите съответно ще се изменят така:

1988 година	2 450 млн. вал. лева;
1989 година	2 650 млн. вал. лева;
1990 година	2 480 млн. вал. лева;

или общо до края на петилетката 7 580 млн. вал. лева.

6. Като се има пред вид, че за повече от година през 1980 - 1981 год. на международните валутно-кредитни пазари лихвеният процент по кредитите в долари бе "скочил" над 20 на

- 4 -

сто, което не бива да се изключва като възможност и в бъдещ, то бе разработен и вариант на разчета при свободен лихвен процент по кредитите от чужбина на страната в размер на 15 ст. При този вариант сумите на плащанията в несоциалистическа валута за лихвите са следните:

1988 година	820 млн. вал. лева;
1989 година	820 млн. вал. лева;
1990 година	800 млн. вал. лева;

или общо до края на петиятквата 2 440 млн. вал. лева.

Тогава общите суми на плащанията и за основния дълг, и за лихвите, ще възлезат съответно, както следва:

1988 година	2 720 млн. вал. лева;
1989 година	2 920 млн. вал. лева;
1990 година	2 750 млн. вал. лева;

или общо до края на петиятквата в 390 млн. вал. лева.

7. В заключение, струва си да се отбележи, че и при нап- благоприятния вариант, общите годишни плащания за основния дълг и за лихвите по кредитите от чужбина на страната вече са праквалено големи.

Както се вижда, те са от порядъка на около 2 400 - 2 500 млн. вал. лева несоциалистическа валута годишно. Проблемът е в това, че примерно през 1986 година общата сума на чистите валутни постъпления на страната възлезе едва на 1 950 млн. вал. лева. През 1987 година прирастът, който може да се очаква, е съвсем малък. С други думи, през последните

61

- 5 -

години единственият начин да можем да обслужваме нормално задълженията си, е да ползуваме за цялата сума на годишния ни внос, както и дори за непокритата сума плащания за главницата и за лихвите по стария дълг, нови кредити.

За сведение ще споменем и това, че е прието за нормално плащанията за основния дълг и за лихвите на една страна да не надхвърлят 75 на сто от общите я валутни постъпления. У нас вече те са повече от 100 на сто.

София, 13 октомври 1987 година

[Signature]

БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА

СПРАВКА

за валутни баланси в несоциалистическа валута
до 20 юни 1988 година

1. Крайното салдо по отчет за валутния план за юни - май 1988 година е после в размер на 820,9 млн. вал. лева. То се формира от валутни постъпления 802,5 млн. вал. лева и валутни разходи 1 621,4 млн. вал. лева.

2. В сравнение със същия период на миналата година валутното салдо е по-неблагоприятно със 147,0 млн. вал. лева. Отчетните валутни постъпления са в по-малък с 21,4 млн. вал. лева, а валутните разходи са по-големи със 188,4 млн. вал. лева.

3. Като се има пред вид, обаче, че въз валутните постъпления се отчети и износът по държавен кредит, който през първите пет месеца на тази година е по-голям с 94,2 млн. вал. лева, то действителните валутни постъпления от мажората на тази година са по-малки със 72,8 млн. вал. лева.

Като се отчете и по-големият размер на валутните разходи на страната от разрешения и отчетен по-голям износ на държавен кредит, то действителният прираст на валутните разходи е 74,2 млн. вал. лева.

4. Фактът, че крайното отчетно салдо на страната за шест месеца на тази година, както вече се спомена, е после 820,9 млн. вал. лева, което е с 270,9 млн. вал. лева по-неблагоприятно от отчетеното с плана за 1988 година крайно салдо после 550,0 млн. вал. лева, поставя изключително остро в периода до края на годината не само запорите на валутния баланс на страната и запазването на нейната платежеспособност, но по-общо проблемите на динамиката на равнието ни на цялостната балансовост на това равнище, на поддържането на достигнатото икономско равнище на народа.

Към 20 юни т.г. валутното салдо в несоциалистическа валута по обхвата на задълженията на стопанските организации зачае с по-неблагоприятно от това през същия период на миналата година с 156,0 млн. вал. лева. Това показва, че досега през юни колкото на валутните записи не се подобрява, а напротив - допълнително се влошава.

5. Ако допуснем, че до края на тази година валутният резултат бъде същия, както през съответния период на 1987 година, то за 1988 година валутният баланс ще бъде пасив 1 603,9 млн. вал. лева (получава се като към крайното салдо на миналата година 1 656,9 млн. вал. лева се добави отчетеното вече за първите пет месеца известаван по планния обхват на валутния план в сравнение със същия период на миналата година в размер на 147 млн. вал. лева).

75
Строго поверливо
от особени въпроси
Приложение № 1

Справка до Т. Живков за плащанията на страната в несоциалистическа валута за погашения на кредити от чужбина през 1988, 1989 и 1990 г.
Източник: Архив на Българска външнотърговска банка

Днес бившата комунистическа номенклатура и нейните наследници си живеят в един вариант на посткомунистическа Аркадия, а неразбирането на елементарните истини за вината им пред българската нация се превръща в истинско изпитание за разума. Защо има стряскащо голям брой българи, които носталгично копнеят по онова време? Защо не могат да видят, че дори със стотиците си несъвършенства, днешна България е на светлинни години от онзи комунистически мастодонт на глинени крака, който беше пред и в пълен стопански и финансов колапс няколко пъти и единствено жестокостта на тоталитаристичното управление го спасяваше от надигането на нацията? Оказва се, че тази нация в края на 80-те е била по някакъв начин по-прозорлива, по-наясно с пълната стопанска, финансова, духовна и юридическа несъстоятелност на каскетаджийската диктатура. Днес прогресивно се увеличават хората, които с хипнотична настоятелност пледират за връщане на онова време. Няма как да се върне, другарки и другари. Няма кой да плаща за икономическата несъстоятелност на подобен режим, нито ще позволим онова скверно време да се върне. Защо ли? Ами защото комунистическата утопия и левичарските социалистически експерименти са в пълна противоположност на човешката природа и без значение дали си го признават или не, в крайна сметка винаги стигат до насилие, репресии и смазване на човешките права и свобода, за да могат да се задържат на власт. Нека започнем мръсната приказка за неизбежния комунистически упадък с тази толкова впечатляваща картина, написана от най-висшите му номенклатурни кадри. Те знаят най-добре какви бедствия и злодейства причиниха на нацията и държавата. Публикувам за първи път целия доклад на секретаря на ЦК на БКП Емил Христов, подготвен от голяма група съветници и експерти и завършен през ноември 1989 г. – като истински апотеоз на краха на диктатурата на българската комунистическа партия. Нали знаете руската поговорка „Конец – делу венец“?^A

^A „Краят увенчава делото“, руска поговорка.

Състояние на икономиката

Пътища на развитие

Настоящото изложение се основава на множество анализи, събрани факти и натрупания положителен и отрицателен опит в досегашното ръководство на икономиката. Всеки от очертаните проблеми се нуждае от обстоятелствени анализи и особено от широко обсъждане на пътищата за намиране на верен изход. В обсъжданията следва да бъдат привлечени най-добрите кадри на науката, с които разполага страната не само в сферата на икономиката, но и от другите обществени науки – социология, политология, философия, право и т.н. (Примерен списък на експерти е представен в Приложение №1). Изложението се основава на анализ на икономическите показатели за последните 20 години (1970–1990).

Общо състояние на икономиката Дълбока и всеобхватна криза

Основни причини:

- отчуждение на производителите от собствеността;
- отчуждение на народа от властта (липса на действителна демокрация).

Кризата се характеризира най-общо с три основни дефицита:

- стоков дефицит;
- бюджетен дефицит (натрупан) и кредитна задлъжнялост на стопанските организации;
- валутен дефицит.

Освен това:

- неконтролирана емисия на парични знаци;
- неконтролирани инфлационни процеси;
- голям консумативен внос по второ направление – станал вече неизбежен;
- голямо незавършено строителство;
- умъртвени капитални вложения в неефективни фондове и пресстижни обекти;

- амортизирани основни фондове в почти всички сфери на материалното производство и липса на ресурси за тяхното обновяване;
- липса на средства за технологични инвестиции и нови структурни решения;
- реално и системно понижаване на жизненото равнище на населението.

Темпове на икономически растеж

Анализът на темповете на икономически растеж показва, че икономиката на страната през последните години е в състояние на застой (Приложение №2). Така например за последната петилетка – 1986–1990 г. (като за 1989 г. са взети очакваните данни, а за 1990 – проектопланът), се получава средногодишен темп на растеж на националния доход 3,6% по съпоставими цени от 1982 г. В тази цифра не е отчетено влиянието на скритата инфлация, която по експертни оценки е около 3% средногодишно. Това свежда темповете на реалния растеж под 1% средногодишно. Скритата инфлация, за която и досега нямаме методика за отчитане, се формира от множество фактори, главните от които са:

- скрито повишение на цените чрез нови асортименти;
- понижаване на качеството на стоките при запазване на цените им;
- неотчитано повишаване на цените на стоки и услуги на свободния пазар;
- принудително потребление на скъпи и луксозни стоки поради стокос дефицит;
- повишаване на цените в сферата на „нелегалната“ икономика (икономиката в сянка).

Картината на нашия икономически растеж, отразявана в официалните ни планове и отчети, е невярна поради това че и плановете, и отчетите се правят в стойностен израз по текущи цени. Твърдението на Министерството на икономиката и планирането, че плановете и отчетите се правят на „съпоставими“ цени, е невярно. Заблудението се формира от факта, че като „съпоставими“ са представяни ежегодно цените от предшестващата година. Това е заблуда, тъй като цените на всяка предшестваща година вече съдържат в себе си скритата инфлация от предшестващата година. Методиката на СИБ изисква икономическият растеж да се определя спрямо една година, приета като базова. Такова изискване има и в решение на нашето правител-

ство, което е приело като базова година за съпоставими цени да се вземе 1982 г. Поради това дори и от формална гледна точка такава интерпретация е незаконна, но тя е била желана. Следва да се изтъкне и преднамереното преиначаване на представяните статистически отчети в МИП. Така например, за изтеклата 1988 г. действителният темп на растеж на националния доход по съпоставими цени е 2,4%. Този отчет е представян трикратно от ЧСУ в МИП и е бил връщан, докато не се запише резултатът 6,2%, както е бил предварително обявен и желан (Приложение №3). На такава основа са били правени и официалните декларации на бившия генерален секретар, че НРБ се развива с „най-високите темпове в света“. Известна представа за размера на явната и скритата инфлация и за разликата в натуралните и стойностните ръстове дава сравнението на ръстовете, изразени в натура и в стойност за някои основни стокови групи (Приложение №4). Така например, производството на месо за периода от последните 20 г. е нараснало в натура от 271 хил. тона на 592 хил. тона, или 2,2 пъти, а по стойност – от 167 млн. лв. на 1620 млн. лв., т.е. около 10 пъти. Количеството на произведените обувки е нараснало от около 17,3 млн. чифта на 29,8 млн. чифта, или 1,7 пъти, а в стойност – от 99 млн. лв. на 626 млн. лв., т.е. над 6 пъти. Тези сравнения могат да продължат както за останалите стокови групи за народно потребление, така и за средствата за производство (машини и съоръжения, суровини, материали и т.н.).

Пропорции

През всичките години на нашето развитие бяха нарушавани изискванията не само на закона за стойността, но и на закона за пропорционалното развитие. Пропорциите във всяко стоково общество имат обективен характер. В капиталистическото общество те се регулират от пазара и до голяма степен стихийно. Обективният характер на тези пропорции е описан обстоятелствено от Маркс във II том на „Капиталът“, в главите „Просто възпроизводство“ и „Разширено възпроизводство“. В нашето развитие, както и в развитието на всички останали социалистически страни, през цялото време бяха нарушавани две основни пропорции: производство на средства за производство (група „А“) и производство на стоки за потребление (група „Б“) и „стоки – пари“. Материална основа, даваща възможност за системно нарушаване на тези пропорции, представлява общонародната собственост,

съсредоточена в ръцете на един собственик – държавата, представлявана от правителството. Субективната основа за развитието на тези диспропорции беше административно-командната и бюрократична система, както и съсредоточаването на неимоверна власт в ръцете на едно лице. Дълговременното действие на тези фактори доведе до натрупването на тези пропорции в неимоверни мащаби. Теоретически израз на субективизма беше тезата за приоритетното развитие на тежката индустрия, без адекватно развитие на леката и хранително-вкусовата промишленост и услугите. Закономерен резултат от тази диспропорция е постепенното обедняване на пазара и установяването на траен дефицит за почти всички стоки. На основата на диспропорцията „А“ и „Б“ се разви и диспропорцията „стоки – пари“. Срещу нарастването на фонда на работната заплата, изплащан в парични знаци за приоритетно развиващата се група „А“, нямаше достатъчно стоки, произведени в група „Б“. Към този фундаментален фактор за диспропорцията „стоки – пари“ се добавиха и други:

- голямо незавършено строителство (срещу което също са изплащани заплати, без да има насрещен продукт);
- изграждането на крупни, въведени в действие, но неефективни обекти, работещи с ненатоварени мощности;
- производство на некачествена и неконкурентоспособна продукция;
- гарантирано заплащане на труда, независимо от реализираните резултати;
- раздути непроизводителни разходи от най-различен характер (изграждане на представителни обекти, раздут държавен апарат, високи извънбюджетни разходи, разходи за поддържане на обществени организации, за непродуктивни научни и научноизследователски звена и т.н.);
- покриване на бюджетните дефицити с емисия на парични знаци и превръщането на влоговете на населението в скрити бюджетни дефицити (увеличаване на дълга на бюджета към ДСК).

В резултат на всичко това натрупаната в нашата страна диспропорция „стоки – пари“ изглежда така: срещу стокови запаси за около 4 млрд. лв. стоят налични пари у населението от около 26 млрд. лева, от които около 20 млрд. лева в ДСК и около 6 млрд. лева пряко у населението (Приложение 5). Нормалното съотношение между стоковите запаси и наличните пари в различните страни е различно и зависи от ско-

ростта на обращението на парите. За развитите страни то варира от 1:1 до 1:3 в полза на наличните пари. Ако приемем дори най-неблагоприятното съотношение, то срещу 4 млрд. стоки трябва да има около 12 млрд. налични пари. У нас сега те са с 14 млрд. повече. Освен това с проектоплана за следващата година се предлага спестовните влогове да нараснат с още 2 млрд. лева и наличните пари да достигнат 28 млрд. лева. Очертаващата се диспропорция ще достигне 1:7. По тези причини проблемите на вътрешния пазар не могат да бъдат решени само с увеличаването на група „Б“ (Приложение 6). Програмите за увеличаване на производството на стоки от група „Б“ са необходими и като политика – правилни. Но всяко увеличено производство в следващите години ще представлява наливане на вода в каца без дъно. Увеличеното производство на стоки за потребление ще бъде изкупувано незабавно поради следните причини:

- натрупаните парични средства представляват отложено платежоспособно търсене;
- инфлационните процеси. Населението знае, че най-сигурният начин да запази стойността на доходите си е да ги вложи във вещи, дори ако тези вещи в момента не са му необходими.

Излизането от това състояние изисква разработването на дългосрочни програми за постепенното ликвидиране както на диспропорцията „А:Б“, така и на диспропорцията „стоки – налични пари“. Тези диспропорции не могат да се ликвидират с „маньоври“, „завой на 180 градуса“, „излизане от омагьосани кръгове“, заобикаляне на „подводни камъни“, нито дори с разумни краткосрочни програми. Необходима е цялостна дългосрочна програма за оздравяване на икономиката и много усилия за системното и последователно изпълнение на тази програма. Ако това не стане, инфлационният натиск върху икономиката ще продължи, а социалните и политически събития ще се развиват непредсказуемо. Диспропорциите в икономиката не се изчерпват със споменатите две. Отделен анализ заслужават диспропорциите и в териториалното развитие на производителните сили; струпването на населението в големите градове и обезлюдяването на по-малките населени места; между развитието на производствените структури и техническите и социални инфраструктури; вътрешните диспропорции в народностопанските отрасли (електроника без елементна база; машиностроене без заготовки и т.н.) и редица други.

Финансово състояние

Вътрешна задлъжнялост на държавния бюджет и на стопанските организации

Финансовото състояние на икономиката може да се характеризира като предфалитно. Вътрешният дълг на държавния бюджет към банките (БНБ и ДСК) възлиза на около 26,5 млрд. лева и се формира от:

	<u>млрд. лева</u>
• задължения на бюджета към ДСК и БНБ	7,4
• левовата равностойност на държавните кредити по износа	2,0
• кредити от фонд „Държавно кредитиране“ за нискорентабилни производства	3,3
• разсрочено плащане на кредити за капитални вложения на организации с ниска или отрицателна ефективност (практически невъзвращаеми)	7,8
• недостиг на легова равностойност по ползувани кредити от чужбина от БВТБ	6,0

Основната част от този дълг е формирана в течение на много години главно по два канала:

- ежегодни скрити бюджетни дефицити, които са прикривани чрез изземване на спестените пари на населението в ДСК; те са оформяни като дълг на бюджета към ДСК, а бюджетите са представяни като уравновесени (Приложение №7);
- чрез принудително заставяне на банката от правителството да кредитира стопански организации със заеми, за които предварително е било ясно, че никога не могат да бъдат върнати. Нормалното е било тези инвестиции да бъдат финансирани от бюджета, но те са оформяни като кредит, за да не се покаже действителният бюджетен дефицит.

Формирането на бюджетните дефицити е водело до неконтролирана емисия на парични знаци. Тегленето на влогове от ДСК от спести-

телите се е покривало в недостигащата част с нова емисия на пари. Така например от началото на 1989 г. до 8 август са емитирани нови книжни пари на сума около 1 млрд. и 360 млн. лева. При утвърден вече бюджет с емисия нови пари са покривани и разходи по решение на партийното и държавното ръководство за изграждане на нови обекти, за покриване на превишени сметни стойности в строителството, за увеличение на заплатите, за финансиране на престижни мероприятия и др. Емисията на пари не е обсъждана нито веднъж в Политбюро или Секретариата на ЦК или в правителството и е извършвана в резултат на субективно взимани решения или указания. Неконтролираната емисия на парични знаци без стоково покритие неизбежно води до засилване на инфлационните процеси. Инфлацията досега не е признавана като явление у нас, поради което няма методика за нейното отчитане, нито тези процеси са подлежали на държавно регулиране. В резултат на това нашите планове винаги са били неверни. Капиталните вложения в петгодишните планове са влизали по цени на текущата година и дори когато проектосметните документи са били вярно съставени, сметната стойност на обекта при завършването му винаги е била по-висока от първоначално предвидената. Непризнаването на инфлацията и липсата на съответен анализ са довели до загубването на представата за реалното нарастване на работната заплата и на жизненото равнище на населението като цяло и на отделните категории трудещи се. Политиката на увеличаване на заплатите ни е била хаотична. Предварителни проучвания показват, че месечният екзистенц-минимум на едно лице, независимо дали работи или не, за 1987 г. е възлизало на 163 лева. Тази цифра свидетелства, че големият процент от семействата в НРБ съществуват под този минимум (Приложение №8).

Външен дълг

Брутният външен дълг на страната към 30 септември 1989 г. достигна 9,8 млрд. щ. долара. При наши депозити от около 1,2 млрд. щ. долара нетният ни дълг възлиза на 8,6 млрд. щ. долара. През последните години външната задлъжнялост на страната рязко нарасна. От около 3 млрд. щ. долара за 1984 г. тя се покачи до над 9 млрд. щ. долара до края на 1988 г., т.е. за 5 години – повече от три пъти (Приложение №9). Този висок размер на външния дълг изисква непосилни валутни ресурси за обслужването му. Така за 1989 г. трябва да бъдат платени:

	<u>млн. щ. долара</u>
лихви	близо 700
падежирани вноски за 1988 г., платими през 1989 г. (главница)	близо 3100

Тази сума надвишава 1,5 пъти всичките брутни валутни постъпления на страната, които за 1988 г. възлизат на около 2,5 млрд. щ. долара. Една от съществените причини за нарастването на дълга е, че структурата на националната ни икономика е изградена така, че не разполага със значими, качествени и конкурентоспособни продукти за капиталистическия пазар. При подреждане на всички експортни продукти за 1988 г. с обем на износ над 1 млн. щ. долара се вижда, че основните пера на нашия износ се формират от нефтопродукти, получени при първичната преработка (рафинерия) на съветския нефт (дизелово гориво, автомобилен бензин и др.) (Приложение №10). Ако се подредят същите експортни продукти по възвръщаемост на износа, се вижда, че висока възвръщаемост пък имат стоки, които имат незначителен обем (Приложение №11). Друга причина за нарастването на дълга е фактът, че нашият голям износ за социалистическия пазар (електроника, машиностроене и др.) е основан на голям консумативен внос по второ направление, срещу който съответните стокопроизводители нямат стабилен противоимпортен продукт. Така например за 1988 г.:

- електрониката при близо 60 млн. щ. долара валутни приходи, има валутни разходи за около 180 млн. щ. долара;
- транспортното машиностроене има нулево салдо – приходи и разходи за около 47 млн. щ. долара;
- химическата и биотехнологическата промишленост, въпреки износа на продукти от първичната преработка на нефта, има отрицателно салдо от 3 млн. щ. долара;

По същество експортът на водещите отрасли в нашата икономика представлява конвертиране на щатски долари в рубли. Консумативният внос от второ направление нараства и в останалите отрасли. Сумарното действие на тези две причини (незначителен и неконкурентен износ и голям консумативен внос) води до нарастване на отрицателното валутно салдо през последните години както за нацио-

налната икономика, така и за отделните отрасли (Приложение №12). Трета причина за увеличаване на външната ни задлъжнялост е липсата на всички равнища и във всички структури на колективна и лична материална заинтересованост за ефективен износ по второ направление; официалният валутен курс е нереалистичен – 0,84 до 0,87 лв. за 1 щ. долар – и поради това той фактически не се прилага, а се прилагат валутни коефициенти; валутните коефициенти се установяват винаги по-ниско от реалната стойност на щатския долар; тази политика постоянно е стимулирала вноса и е стагнирала износа. Така например за 1988 г. действащият коефициент до 1 септември т.г. бе около 1,70 лв. за щ. долар при реална стойност на долара 2,15 лв., изчислен на база целокупния внос-износ; на стопанските организации нормативно е определяна незначителна част от валутните постъпления за собствени нужди; дори нормативно определените валутни постъпления, поради тежкото валутно състояние на страната, административно са изземвани през всичките години от централните планиращи органи, което е доубивало интереса на стопанските организации за тяхното придобиване; кадрите на всички равнища и във всички организации (производители, външни търговци и задгранични външнотърговски служби и т.н.) получават като правило твърди заплати, които не зависят от валутните резултати от тяхната дейност, а премиите, получавани от тях, играят незначителна роля в общия обем на личните им доходи. Единственият реален материален интерес у тези кадри е да пребивават колкото се може по-дълго в чужбина или да ходят по-често в командировки и тези командировки, ако е възможно, да бъдат по-дълги. Ако се опитаме да сумираме общата задлъжнялост на страната, формирана от вътрешния и външния дълг, при цялата условност на това сумиране, то тя би изглеждала приблизително така:

Сумарната задлъжнялост от вътрешен дълг	26,5 млрд. лева и външен дълг
9,8 млрд. щ. долара при различни валутни коефициенти:	
при официален курс	34,7 млрд. лв.
при вал. коеф. до 1.IX.1988 г.	42 млрд. лв.
при вал. коеф. след 1. IX.1988 г.	46,5 млрд. лв.

Тази сумарна задлъжнялост от 46,5 млрд. лв. надвишава над 1,5 пъти целокупния национален доход, произведен в страната за 1988 година. Тя дава основание да смятаме, че страната ни е достигнала в префалитно състояние...¹

Към доклада на секретаря на ЦК на БКП Емил Христов са приложени десетки таблици и графики, невъзможно е да публикувам всички. Но някои от тях задължително трябва да видите и прочетете. Струва си. Заради нуждата да преборим срамното самоунижение, което стотици хиляди наши сънародници днес демонстрират, докато славословят онзи престъпен режим, стоящ в основата на всичко, което току-що прочетохте.

Приложение № 5 **17**
44

ЦЕНТРАЛНО СТАТИСТИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ

СТРОГО ПОВЕРЛИТЕЛНО

СПРАВКА

за свободните парични средства на населението
към 31.XII за периода 1970-1990 година

София 9 ноември 1989 г.

СТРОГО ПОВЕРЛИТЕЛНО

Свободни парични средства на населението към 31.XII, в
милиони лева и индекси за периода 1970-1990 година*

Свободни парични средства на населението * млн.лв.	1970	1975	1980	1985	1990	1990	1980	1970	1980	1990
Абсолютна стойност	6815	9490	11348	12084	20856	22505	24501	21020	28000	
Индекс при база:										
1970=100	100.0	139.3	166.5	177.3	305.4	330.2	358.2	308.8	411.0	577.0
1975=100	-	100.0	119.5	126.3	219.9	233.1	258.2	276.1	296.0	
1980=100	-	-	100.0	107.4	173.7	181.2	196.3	206.3	215.0	
1985=100	-	-	-	100.0	137.6	146.1	156.4	158.2	164.4	

Платни на българската народна банка

Учредително-изпълнителен орган: ЦСР/ЦО/И/П/С

Учредително-изпълнителен орган: в сфера на статистиката

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Индекси за жилищни пропускни от общински райони и жилищни блокове	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	218.8
Индекси към жилищните цени за жилищно-комуналните услуги по 50-но ПМС/1987 г.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1131.7
Други индекси и изменения	-	-	-	-	-	397.7	272.8	237.8	429.8	336.1	466.7	-
Датуми по женски / до 1980 г.	1181.1	1069.5	793.4	1763.5	1836.2	1967.0	1774.0	1669.9	1051.0	1562.5	-	-
Възраст по женски	-	-	-	-	-	-	48.2	362.5	537.9	-	-	-
Датуми по женски	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Датуми по народното стопанство и селскостопанските отрасли	865.0	1030.2	920.8	1336.6	1465.0	1515.5	1435.2	1699.4	1730.0	1623.9	-	-
Образование	686.7	1136.5	1194.2	1212.5	1237.1	1213.0	1431.5	1572.7	1652.6	1695.2	-	-
Култура	130.1	245.2	246.3	286.5	231.9	214.0	335.2	336.8	349.2	357.1	-	-
Наука	101.0	138.8	156.9	176.1	187.5	186.1	227.8	251.8	287.1	298.2	-	-
Здравеопазване	660.0	738.7	834.5	946.4	1025.0	1028.4	1113.2	1181.4	1222.1	1296.4	-	-
Писми	1094.1	1068.7	1015.0	2008.2	2119.5	2237.0	2407.1	2053.6	1816.9	3006.2	-	-
Пощи и други	549.7	514.2	302.8	842.1	952.2	876.6	1172.6	1375.1	1487.2	1409.8	-	-
Училища	182.0	284.3	314.2	306.2	292.7	297.2	334.9	376.5	365.1	425.2	-	-
Висше образование	187.8	2051.8	1950.6	1994.1	1946.1	2266.7	2227.4	2423.1	3140.9	3367.5	-	-
ИТ. СЪВЕЩАНИЕ ЗА ГРУПОСНИ ИНДЕКСИ ЗА ПЕРИОДА 1970-1990 Г.	98.1	88.1	62.3	161.3	148.0	121.8	125.1	97.8	10.1	85.0	-	-

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Свободни парични средства на населението към 31.XII за периода 1970-1990 г., в млн.лева	1
2. Индекси на свободните парични средства на населението в проценти	1

бителя и т.н... Създава се порочен кръг с мека бюджетна принуда и слаб интерес към печалбата, от една страна, и произволност на цените, от друга. Тъй като рентабилността не е въпрос на живот и смърт за фирмата, нито продавачът, нито купувачът имат интерес да се борят сериозно за рационални цени. Ако е общоизвестно, че цените са произволни, въобще не си струва да им се реагира. Но изглежда оправдано да се претендира за компенсация за загубите, причинени от деформациите на разходите и продажните цени.²

Българските архиви дават изобилни потвърждения на тази теза на Янош Корнай. Вижте фактите за задлъжнялостта на ключови сектори от икономиката на НРБ в средата на 80-те години. И много моля – не се плъзвайте по глупавата мантра „ама това е средата на 80-те, ситуацията през 60-те и 70-те е била различна“. Не, не е била по-различна, белязана от една и съща непоправима неефективност, упадък и разпиляване на национални ресурси е била комунистическата стопанска и финансова система през целия 45-годишен период. Това е непредубеденият извод, който може да се направи, ако се придържаме към истината, която документите удостоверяват. Иначе, за тези които обичат приказките – моля, обърнете се към братя Грим. В началото на декември 1986 г. министърът на финансите Белчо Белчев и председателят на Българската народна банка Васил Коларов пишат „Докладна записка относно задлъжнялостта на някои стопански обединения и предприятия по кредитите за капитални вложения и за създаване на икономически условия за развитието им през деветата петилетка“. Докладната записка е адресирана до тогавашния министър-председател Георги Атанасов, а изводите са просто убийствени. Извършеният анализ на финансовото състояние на стопанските обединения и предприятия ги разпределя в три групи.

В първата група попадат стопанските обединения и предприятия предимно от първи ешелон на икономиката, които са натрупали огромни дългове по кредитите за капитални вложения, погасяването на които през годините на деветата петилетка не може да се осигури с техни собствени финансови средства. Това автоматично води до спиране или в най-добрия случай до сериозно ограничаване на понататъшното им развитие. В такова състояние е цялата енергетика, основните предприятия на СО „Металургия“ (МП „Ленин“, ПСТВ – гр. Роман, МОП „Оброчище“, МОП „Горубсо“, МОП „Маджаро-

во“, МОП „Христо Михайлов“, МОП „Осогово“ и всички предприятия от бившето СММК „Средногорие“ – МОП „Г. Дамянов“, МОП „Челопеч“, ОП „Елаците“ – Мирково, МДП „Елаците“ – Етрополе, МОП „Панагюрски мини“, МОП „Асарел Медет“). В подобно състояние са повечето от предприятията в СО „Химическа промишленост“, както и тези от СО „Целулоза и хартия“, СО „Инвестмаш“, СО „Строителни материали“, СО „Български държавни железници“, СО „Кварц“, СО „Зърнени храни и фуражна промишленост“, КТМ „Русе“ и т.н. Заключение на Белчо Белчев и Васил Коларов е, че общият размер на дълга за въведените в действие основни фондове на тези организации възлиза на повече от 4 млрд. лева. Причините? Според двамата високопоставени комунистически чиновници основните причини са ниската или отрицателна рентабилност, формирана при действащата система на цените, високите темпове на инвестициите през осмата петилетка, влошаването на ефективността по обективни и субективни причини, посочени в справка №4, както и относително високият дял на кредита поради ограничените бюджетни ресурси за инвестиции. Погледнете приложението, разгледайте числата, а изводите не се налага да бъдат търсени дълго.

НБ-0420-74
4. XII. 1986г.

157

ДО

ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА
МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ
ДРУГАРЯ ГЕОРГИ АТАНАСОВ

ДО К Л А Д Н А З А П И С К А

от БЕЛЧО БЕЛЧЕВ – министър на финансите
и ВАСИЛ КОЛАРОВ – председател на Българската
народна банка

ОТНОСИ: Задължеността на някои стопански обединения и предприятия по кредитите за капитални вложения и за създаване икономически условия за развитието им през деветата петилетка

ДРУГАРЮ АТАНАСОВ,

191.09.95
15.12.86

В изпълнение на поставената от Бюро на Министерския съвет задача за оценка на задължеността на някои стопански обединения и предприятия по кредитите за капитални вложения Министерството на финансите и Българската народна банка извършиха анализ на финансовото състояние на стопанските обединения, с оглед създаване на условия за развитието им през деветата петилетка в съответствие с изисванията за прилагане на принципите на самоуправлението. На основата на анализа и в зависимост

СПРАВКА – ПРИЛОЖЕНИЕ № 4

174

за изпълнението на някои основни икономически показатели през годините на Осмата петилетка

П О К А З А Т Е Л И	1981 г. 1982 г. 1983 г. 1984 г. 1985 г.					
	1	2	3	4	5	
I. СО "ЕЛЕРЕТИКА"						
вългроводие						
Основни производствени фондове	млн. лв.	1263,8	1363,1	1530,9	1647,6	1746,9
Стонова продукция	млн. лв.	394,2	523,0	524,2	534,4	526,3
Фондовестност на база основни произв. ф-ве	лева	328,9	260,6	292,0	308,3	331,9
Обем в натура	млн. тона	30,6	33,5	33,8	33,9	32,4
Разликава печалба /загуба - /	млн. лв.	-113,4	5,2	-38,5	-47,5	-107,1
Рентабилност на база производствени ф-ве %		- 8,43	0,38	- 2,36	- 2,72	- 5,77
внеродоводие						
Основни производствени фондове	млн. лв.	4058,8	4453,1	4815,7	5140,9	5907,3
Стонова продукция	млн. лв.	1310,8	1435,8	1521,3	1577,9	1950,7
Фондовестност на база основни произв. фондове	лева	309,6	310,1	316,5	325,8	355,1

Картината, която рисуват Белчо Белчев и Васил Коларов по-нататък, е страховита:

През осмата петилетка ефективността на въгледобива и електропроизводството бележи тенденция на непрекъснато влошаване. Загубите във въгледобива ежегодно се увеличават, а в електропроизводството печалбата от 180 млн. лева за 1981 г. намалява и става загуба в размер на 57,7 млн. лева през 1985 г. В същото време през годините на осмата петилетка са усвоени капитални вложения в размер на 4 млрд. и 244,2 млн. лева, като за тяхното финансово осигуряване държавният бюджет е предоставил 1 млрд. и 608,6 млн. лева. Преобладаващата част от инвестициите са осигурявани с банков кредит по решения на Министерския съвет. [...] Подобни са и икономическите резултати, допринесли за голямата задълженост на посочените в справка-приложение №4 предприятия към СО „Металургия“. В МП „Ленин“ основните производствени фондове са нараснали през 1985 г. с 247,5 на сто, а за същия период стоквата продукция – със 107,4 на сто. Докато през 1981 г. предприятието е реализирало печалба в размер на 6 млн. 460 хил. лева, то в следващите години на петилетката отчита загуба, която

за 1985 г. достига 45 млн. 525 хил. лева. Също така в ТЦ „Металолеене“ [...] дългът е достигнал 161 млн. 668 хил. лева. [...] В системата на СО „Български държавни железници“ дългът по кредитите за капитални вложения възлиза на 492 млн. 825 хил. лева. [...]

	2. 175					
	1	2	3	4	5	6
Обем в натура						
мрд.квтч.		32,5	35,9	38,2	40,1	36,9
Фондовост в натура						
лв/квтч		0,125	0,124	0,126	0,128	0,149
Разликова печалба						
млн.лева		180,0	82,3	84,6	51,0	- 57,7
Рентабилност на база прозве. ф-ве %		4,28	1,79	1,71	0,97	- 1,02
II. НЯКОИ ПРЕДПРИЯТИЯ						
ОТ СИСТЕМАТА НА СО "МЕТАЛУРГИЯ"						
МП "Ленин"						
Основни прозве. фондове						
млн.лева		222,6	290,8	497,4	526,9	551,5
Стокова продукция						
млн.лева		214,2	239,2	234,8	238,4	230,0
Фондовост на база основни производствени фондове						
лева		104,01	121,57	211,83	221,01	239,6
Разликова печалба						
хил.лева		6460	-20954	-49803	- 41109	-45525
Рентабилност на 100 лв. производствени фондове %		3,02	- 8,64	- 21,21	- 17,24	-19,79
МП "Терувсо"						
Основни производствени фондове						
млн.лева		-	-	490,9	520,1	487,8

Приложения към докладната записка на Белчо Белчев и Васил Коларов за рентабилността на СО и предприятия.
Източник: ЦДА